

PEMBANGUNAN MODEL KELESTARIAN FESYEN
GFas-S UNTUK PENGAMAL FESYEN DALAM
BIDANG PENDIDIKAN FESYEN

SHARIFAH BINTI SHAFIE

UNIVERSITI PENDIDIKAN SULTAN IDRIS

2021

PEMBANGUNAN MODEL KELESTARIAN FESYEN *GFas-S* UNTUK
PENGAMAL FESYEN DALAM BIDANG PENDIDIKAN FESYEN

SHARIFAH BINTI SHAFIE

TESIS DIKEMUKAKAN BAGI MEMENUHI SYARAT UNTUK
MEMPEROLEH IJAZAH DOKTOR FALSFAH

FAKULTI TEKNIKAL DAN VOKASIONAL
UNIVERSITI PENDIDIKAN SULTAN IDRIS

2021

✓

INSTITUT PENGAJIAN SISWAZAH

PERAKUAN KEASLIAN PENULISAN

Perakuan ini telah dibuat pada .....09.....(hari bulan)...12....(bulan) 2021

Student' Declaration:

Saya, SHARIFAH BINTI SHAFIE, P20181000702 FAKULTI TEKNIKAL DAN VOKASIONAL dengan ini mengaku bahawa disertasi yang bertajuk PEMBANGUNAN MODEL KELESTARIAN FESYEN GFas-S UNTUK PENGAMAL FESYEN DALAM BIDANG PENDIDIKAN FESYEN adalah hasil kerja saya sendiri. Saya tidak memplagiat dan apa-apa penggunaan mana-mana hasil kerja yang mengandungi hak cipta telah dilakukan secara urusan yang wajar dan bagi maksud yang dibenarkan dan apa-apa petikan, ekstrak, rujukan atau pengeluaran semula daripada atau kepada mana-mana hasil kerja yang mengandungi hak cipta telah dinyatakan dengan sejasasnya dan secukupnya..

Tandatangan pelajar

Supervisor's Declaration:

Saya PROF. MADYA DR. ARASINAH BINTI KAMIS dengan ini mengesahkan bahawa hasil kerja pelajar yang bertajuk PEMBANGUNAN MODEL KELESTARIAN FESYEN GFas-S UNTUK PENGAMAL FESYEN DALAM BIDANG PENDIDIKAN FESYEN dihasilkan oleh pelajar seperti nama di atas, dan telah diserahkan kepada Institut Pengajian Siswazah bagi memenuhi sebahagian syarat untuk memperoleh IJAZAH DOKTOR FALSAFAH PENDIDIKAN TEKNIKAL DAN VOKASIONAL.

01 NOV 2021

Tarikh

Tandatangan Penyelia

**BORANG PENGESAHAN PENYERAHAN TESIS/LAPORAN KERTAS PROJEK
DECLARATION OF THESIS/DISSERTATION/PROJECT PAPER FORM**

Tajuk / Title: PEMBANGUNAN MODEL KELESTARIAN FESYEN GFas-S UNTUK
PENGAMAL FESYEN DALAM BIDANG PENDIDIKAN FESYEN

No. Matrik / Matric's No.: P20181000702

Saya / I: SHARIFAH BINTI SHAFIE

(Nama pelajar / Student's Name)

Mengaku membenarkan Tesis/Desertasi/Laporan Kertas Projek (Doktor Falsafah/Sarjana)* ini disimpan di Universiti Pendidikan Sultan Idris (Perpustakaan Tuanku Bainun) dengan syarat-syarat kegunaan seperti berikut:-

Acknowledge that Universiti Pendidikan Sultan Idris (Tuanku Bainun Library) reserves the right as follows:-

1. Tesis/Disertasi/Laporan Kertas Projek adalah hak milik UPSI.
The thesis is the property of Universiti Pendidikan Sultan Idris.
2. Perpustakaan Tuanku Bainun dibenarkan membuat salinan untuk tujuan rujukan sahaja.
Tuanku Bainun Library has the right to make copies for the purpose of research only.
3. Perpustakaan dibenarkan membuat salinan Tesis/Disertasi ini sebagai bahan pertukaran antara Institusi Pengajian Tinggi.
The Library has the right to make copies of the thesis for academic exchange.
4. Perpustakaan tidak dibenarkan membuat penjualan sanaan Tesis/Disertasi ini bagi kategori **TIDAK TERHAD**.
The library are not allowed to make any profit for 'Open Access' Thesis/Dissestation.
5. Sila tandakan (✓) bagi pilihan kategori di bawah / Please tick (✓) for category below:-

SULIT/CONFIDENTIAL

Mengandungi maklumat yang berdarjah keselamatan atau kepentingan Malaysia seperti yang termaktub dalam Akta Rahsia Rasmi 1972. /
Contains confidential information under the Official Secret Act 1972

TERHAD/RESTRICTED

Mengandungi maklumat terhad yang telah ditentukan oleh organisasi/ badan di mana penyelidikan ini dijalankan. / *Contains restricted information as specified by the organization where research was done.*

TIDAK TERHAD / OPEN ACCESS

(Tandatangan Pelajar / Signature)

Tarikh: 1 NOV 2021

Profesor Madya Dr. Arasinah binti Kamis
Pensyarah
Jabatan Keluarga dan Sains Konsumer
Fakulti Teknikal dan Vokasional, UPSI

(Tandatangan Penyelia / Signature of Supervisor)
& (Nama & Cop Rasmi / Name & Official Stamp)

Catatan: Jika Tesis/Disertasi ini **SULIT @ TERHAD**, sila lampirkan surat daripada pihak berkuasa/organisasi berkenaan dengan menyatakan sekali sebab dan tempoh laporan ini perlu dikelaskan sebagai **SULIT** dan **TERHAD**.

Notes: If the thesis is CONFIDENTIAL or RESTRICTED, please attach with the letter from the organization with period and reasons for confidentiality or restriction.

PENGHARGAAN

Dengan nama Allah Yang Maha Pemurah lagi Maha Mengasihani

Alhamdulillah, bersyukur ke hadrat Allah S.W.T yang Maha Pemurah Lagi Maha Penyayang, di atas rahmat kurnia dan izin-Nya, saya dapat menyiapkan kajian saya ini dengan jayanya. Setinggi-tinggi penghargaan kepada Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM), Bahagian Tajaan di atas Hadiah Latihan Persekutuan Secara Separuh Masa (HLPS) yang diberikan dan dianugerahkan kepada saya.

Jutaan terima kasih yang tidak terhingga ditujukan kepada penyelia saya iaitu Profesor Madya Dr. Arasinah binti Kamis dan penyelia kedua saya iaitu Ts. Dr. Muhamad Firdaus bin Ramli di atas segala bimbingan, tunjuk ajar dan cadangan yang membina yang telah diberikan selain sokongan kepada saya dalam menyiapkan kajian saya ini. Tidak dilupakan kepada pensyarah-pensyarah Fakulti Seni Lukis dan Seni Reka, Universiti Teknologi Mara (UiTM) Shah Alam dan UiTM Kampus Seri Iskandar terutamanya Profesor Madya Sharifah Alwiah binti Syed Sahil, Dr Asliza binti Aris dan Dr. Rahimah binti Jamaluddin serta Dr. Zainudin bin Md. Nor. Pensyarah-pensyarah di Institut Pendidikan Guru Kampus Darulaman, Dr Muhammad Nidzam bin Yaakob dan Dr Syed Khalid bin Syed Idrus. Terima kasih juga kepada Encik Nazatul Azuwam bin Mohd Nazari dan semua kakitangan di Fakulti Teknikal dan Vokasional di atas bantuan semasa pengajian saya di UPSI.

Buat teman seperjuangan pengajian PhD, kak Azlin binti Abdul Jalal dan adik Iskandar bin Padzil, terima kasih tidak terhingga atas tunjuk ajar, kritikan dan dorongan kalian berdua yang tidak berbelah bahagi walaupun kita menuntut di universiti yang berbeza. Kalian berdua adalah teman hebat yang sanggup membantu untuk mendengar masalah, sesekali bersua muka untuk belajar serta sentiasa ada apabila diperlukan.

Sejuta penghargaan khusus buat suami tercinta, Mohd Fahmy bin Mohd Sofian dan dua orang putera tercinta, Muhammad Fareez Haikal dan Muhammad Faez Hakimi atas kesabaran, ketabahan, keredhaan serta sokongan dalam menempuh cabaran serta onak ranjau sepanjang tiga tahun demi mengejar cita-cita menggenggam segulung ijazah PhD. Tanpa sokongan, dorongan dan kata-kata semangat dari kalian pastinya saya tidak dapat menyempurnakan perjalanan kajian yang memerlukan banyak pengorbanan dari aspek masa, wang ringgit dan kasih sayang. Akhir sekali buat arwah mak (Allahyarhamah Melor binti Lebai Teh) dan arwah ayah (Allahyarham Shafie bin Arshad), semoga Mak dan Ayah tenang di sana. Anakanda telah sampaikan hajat dan cita-cita kalian berdua.

ABSTRAK

Tujuan kajian ini adalah untuk membangunkan dan mengesahkan Model Kelestarian Fesyen *GFas-S* untuk pengamal fesyen dalam bidang pendidikan fesyen. Berdasarkan teori Tingkah Laku Terancang, *Norm Activation Theory* dan Model Peramal Tingkah laku Bertanggungjawab Terhadap Alam Sekitar, lima konstruk utama kajian dipilih iaitu, penglibatan fesyen, sikap proalam sekitar, kesedaran terhadap alam sekitar, tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dan penggunaan fesyen lestari. Dua pemboleh ubah penyederhana terlibat iaitu keagamaan interpersonal dan keagamaan intrapersonal yang dipilih berdasarkan literatur yang berkaitan. Reka bentuk kajian ini adalah reka bentuk pembangunan model dan kajian ini menggunakan SmartPLS untuk mengesahkan model yang akan dibangunkan. Dalam fasa pertama kajian ini, enam orang pakar telah ditemu bual untuk menentukan konstruk awal model ini. Fasa kedua pula menggunakan Teknik *Fuzzy Delphi (FDM)* bagi pengesahan konstruk dan item model yang melibatkan seramai 17 orang pakar. Fasa seterusnya melibatkan pengesahan model daripada pelajar Seni Reka Fesyen dan Tekstil (SRFT) daripada 11 Institusi Pengajian Tinggi Awam (IPTA) di Malaysia iaitu seramai 366 orang dipilih secara rawak berstrata berkadaran daripada populasi seramai 3,872 orang pelajar. Analisis *SmartPLS version 3.0* telah digunakan untuk menentukan kesan penglibatan fesyen, sikap proalam sekitar, kesedaran terhadap alam sekitar dan tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari dan kesan pemboleh ubah penyederhana. Dapatan kajian menunjukkan terdapat empat elemen penting dalam penggunaan fesyen lestari iaitu tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar ($M=5.69$, $SP=0.91$), diikuti sikap proalam sekitar ($M=5.43$, $SP=0.97$), kesedaran terhadap alam sekitar ($M=5.28$, $SP=0.89$) dan penglibatan fesyen ($M=5.26$, $SP=1.09$). Kajian ini juga menunjukkan terdapat pengaruh yang signifikan sikap proalam sekitar ($\beta=0.481$, $t=9.077$, $p<0.05$), kesedaran terhadap alam sekitar ($\beta=0.224$, $t=4.169$, $p<0.05$) dan tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar ($\beta=0.266$, $t=4.712$, $p<0.05$) terhadap penggunaan fesyen lestari. Pemboleh ubah penyederhana pula iaitu keagamaan intrapersonal memberi kesan terhadap hubungan antara sikap proalam sekitar dengan penggunaan fesyen lestari ($\beta=-0.128$, $t=2.058$, $p<0.05$). Analisis kekuatan model ($R^2=0.684$) menunjukkan sumbangan pemboleh ubah tidak bersandar telah menyumbang sebanyak 68.4% kepada penggunaan fesyen yang lestari. Kesimpulannya, kajian ini menunjukkan bahawa sikap proalam, kesedaran alam sekitar, dan sikap bertanggungjawab terhadap alam sekitar merupakan elemen-elemen utama dalam Model Kelestarian Fesyen *GFas-S* yang mempengaruhi penggunaan fesyen secara lestari. Dan faktor mediator iaitu keagamaan intrapersonal mempengaruhi hubungan antara pemboleh ubah utama di dalam model ini. Implikasinya, Model Kelestarian Fesyen *GFas-S* boleh digunakan oleh pengamal fesyen di industri dan sektor pendidikan untuk kelestarian di dalam proses mereka bentuk fesyen pakaian. Model ini juga boleh diguna pakai dalam proses pengajaran dan pembelajaran pendidikan fesyen yang menitikberatkan kepada penjagaan alam sekitar.

DEVELOPMENT OF GFas-S FASHION SUSTAINABILITY MODEL FOR FASHION PRACTITIONERS IN THE FIELD OF FASHION EDUCATION

ABSTRACT

The purpose of this study was to develop and validate the GFas-S Fashion Sustainability Model for fashion practitioners in the field of fashion education. Based on Planned Behavior Theory, Norm Activation Theory and Environmentally Responsible Behavior Predictor Model, five main constructs of the study were selected, namely, fashion involvement, pro-environmental attitudes, environmental awareness, responsibility and personal norms towards the environment and sustainable fashion consumption. Two moderating variables were involved namely interpersonal religiosity and intrapersonal religiosity selected based on the relevant literature. The design of this study is a model developmental design and this study employed SmartPLS to validate the developed model. In the first phase of this study, six experts were interviewed to determine the initial constructs for this model. The second phase was conducted using the Fuzzy Delphi Technique (FDM) for the validation of constructs and items of the model involving 17 experts. The next phase involves the model validation by Fashion and Textile Design (SRFT) students from 11 Public Institutions of Higher Learning (IPTA) in Malaysia, which is a total of 366 students selected with proportionate random stratified sampling from a population of 3,872 students. SmartPLS version 3.0 analysis was employed to determine the effects of fashion involvement, pro-environmental attitudes, environmental awareness and responsibility as well as personal norms towards the environment with sustainable fashion consumption and the effects of moderating variables. The findings show that there are four important elements in the sustainable fashion consumption, namely responsibility and personal norms towards the environment ($M = 5.69$, $SP = 0.91$), followed by pro-environmental attitudes ($M = 5.43$, $SP = 0.97$), environmental awareness ($M = 5.28$, $SP = 0.89$) and fashion involvement ($M = 5.26$, $SP = 1.09$). This study also showed that there was a significant influence of pro-environmental attitudes ($\beta = 0.481$, $t = 9.077$, $p < 0.05$), environmental awareness ($\beta = 0.224$, $t = 4.169$, $p < 0.05$) and personal responsibility and norms towards the environment ($\beta = 0.266$, $t = 4.712$, $p < 0.05$) on the sustainable fashion consumption. The moderating variable, namely intrapersonal religiosity, affected the relationship between pro-environmental attitudes and the sustainable fashion consumption ($\beta = 0.128$, $t = 2.058$, $p < 0.05$). Model strength analysis ($R^2 = 0.684$) showed that the contribution of independent variables had contributed by 68.4% to the sustainable use of fashion. In conclusion, this study shows that pro-environmental attitudes, environmental awareness, and personal responsibility and norms towards the environment are the key elements in the GFas-S Fashion Sustainability Model that influence the sustainable fashion consumption and the mediator factor which were intrapersonal religiosity influences the relationship between the key variables in this model. The implication is that the GFas-S Fashion Sustainability Model can be used by fashion practitioners in industry and the education sector for sustainability in the process of designing clothing fashion. This model can also be applied in the teaching and learning process of fashion education that emphasizes on environmental care.

KANDUNGAN

Muka Surat

PERAKUAN KEASLIAN PENULISAN	ii
PENGESAHAN PENYERAHAN TESIS	iii
PENGHARGAAN	iv
ABSTRAK	v
ABSTRACT	vi
KANDUNGAN	vii
SENARAI JADUAL	xvii
SENARAI RAJAH	xxi
SENARAI SINGKATAN	xxiii
SENARAI LAMPIRAN	xxv
BAB 1 PENGENALAN	1
1.1 Pengenalan	1
1.2 Pendahuluan	1
1.3 Latar Belakang Kajian	4
1.4 Pernyataan Masalah	7
1.5 Tujuan Kajian	11
1.6 Objektif Kajian	11
1.7 Soalan Kajian	13
1.8 Hipotesis Kajian	15

1.9	Kerangka Konseptual Kajian	16
1.10	Kepentingan Kajian	18
1.10.1	Kepentingan Kepada KPM/KPT/IPG/ILK	18
1.10.2	Kepentingan Kepada Industri	19
1.10.3	Kepentingan Kepada Sektor Ekonomi Negara dan Masyarakat	19
1.11	Skop Kajian	20
1.12	Batasan Kajian	20
1.13	Definisi Operasional	21
1.13.1	Model GFas-S	21
1.13.2	Kelestarian	22
1.13.3	Kesedaran terhadap alam sekitar	23
1.13.4	Fesyen Lestari	23
1.13.5	Sikap Proalam Sekitar	25
1.13.6	Tanggungjawab Serta Norma Peribadi Terhadap Alam Sekitar	26
1.13.7	Faktor Keagamaan	27
1.13.8	Pengamal Fesyen	27
1.14	Rumusan Bab	28
BAB 2	TINJAUAN LITERATUR	29
2.1	Pengenalan	29
2.2	Kelestarian Fesyen	29
2.2.1	Kitaran Hidup Pakaian	37

2.2.2	Penggunaan Fesyen Yang Lestari	41
2.2.3	Sikap Proalam Sekitar	46
2.2.4	Kesedaran Terhadap Alam Sekitar	48
2.2.5	Tanggungjawab Serta Norma Peribadi Terhadap Alam Sekitar	51
2.2.6	Tingkah laku Keagamaan (Interpersonal dan Intrapersonal)	52
2.3	Hubungan Keterlibatan Dalam Fesyen dengan Penggunaan Fesyen Yang Lestari	53
2.4	Hubungan Sikap Proalam Sekitar dengan Penggunaan Fesyen Yang Lestari	54
2.5	Hubungan Kesedaran Terhadap Alam Sekitar dengan Penggunaan Fesyen Yang Lestari	57
2.6	Hubungan Tanggungjawab Serta Norma Peribadi Terhadap Alam Sekitar dengan Penggunaan Fesyen Yang Lestari	58
2.7	Hubungan Tingkah Laku Keagamaan dengan Penggunaan Fesyen Yang Lestari	60
2.8	Teori dan model	61
2.8.1	Teori Tingkah Laku Terancang (<i>Theory of Planned Behavior – TPB</i>)	61
2.8.2	Model Tingkah Laku Bertanggungjawab Terhadap Alam Sekitar	65
2.8.3	<i>Norm Activation Theory</i> (NAT; Schwartz, 1977)	66
2.9	Kerangka Teoretikal Kajian	72
2.10	Rumusan Bab	73

BAB 3	METODOLOGI	74
3.1	Pengenalan	74
3.2	Reka bentuk kajian	74
3.2.1	Fasa 1: Proses Pembentukan Konstruk dan Item <i>GFas-S</i>	76
3.2.2	Fasa 2: Proses Pembinaan Item-Item <i>GFas-S</i>	77
3.2.3	Fasa 3: Pengesahan dan Kebolehpercayaan (Ujian Pra dan Kajian Rintis)	78
3.2.4	Fasa 4: Pengesahan dan Kebolehpercayaan (Kajian Sebenar)	78
3.3	Populasi dan Sampel Kajian	79
3.3.1	Temu bual pakar	80
3.3.2	Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	82
3.3.3	Kajian Tinjauan (Kajian Rintis dan Kajian Sebenar)	85
3.4	Instrumen Kajian	92
3.4.1	Instrumen Temu Bual	92
3.4.2	Instrumen Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	93
3.4.3	Instrumen Soal Selidik (Kajian Rintis dan Kajian Sebenar)	94
3.4.3.1	Kaedah Terjemahan	98
3.5	Kesahan dan Kebolehpercayaan	98
3.5.1	Kesahan dan Kebolehpercayaan Temu Bual Pakar	99
3.5.1.1	Kesahan dalaman (internal validity: credibility)	100

3.5.1.2	Kesahan luaran (external validity: transferability)	100
3.5.1.3	Kebolehpercayaan (kejituan)	101
3.5.2	Kesahan dan Kebolehpercayaan Kajian Tinjauan	102
3.5.2.1	Kesahan kandungan (<i>content validity</i>)	103
3.5.2.2	Kesahan konstruk (<i>construct validity</i>)	104
3.5.2.3	Kesahan muka (<i>face validity</i>)	105
3.5.2.4	Kebolehpercayaan	105
3.6	Prosedur Pengumpulan Data	107
3.6.1	Temu Bual Pakar	107
3.6.2	Kaedah Fuzzy Delphi (FDM)	107
3.6.3	Kajian Tinjauan (Kajian Rintis dan Kajian Sebenar)	110
3.7	Penganalisan Data	111
3.7.1	Temu Bual Pakar	111
3.7.2	Kaedah Fuzzy Delphi (FDM)	112
3.7.3	Kajian Rintis dan Kajian Sebenar	117
3.7.3.1	Model Persamaan Berstruktur (<i>Structural Equation Modelling-SEM</i>)	121
3.7.3.2	Model Pengukuran dan Model Struktur	122
3.7.3.3	Perbezaan antara CB-SEM dan PLS-SEM	123
3.8	Proses Menjalankan Kajian	124
3.9	Rumusan Bab	128

BAB 4	DAPATAN KAJIAN	129
4.1	Pengenalan	129
4.2	Dapatan Temu bual pakar	130
4.2.1	Frofil Peserta Kajian	130
4.2.2	Dapatan Objektif Kajian 1	131
4.2.3	Dapatan Objektif Kajian 2	135
4.2.4	Dapatan Objektif Kajian 3	140
4.3	Dapatan Proses Pembinaan Item-Item <i>GFas-S</i>	144
4.3.1	Dapatan Objektif Kajian 4	151
4.3.1.1	Langkah 1 : Pembangunan Elemen Model Kelestarian Fesyen <i>GFas-S</i> untuk Industri dan Pengamal Fesyen dalam Bidang Pendidikan Fesyen	151
4.3.1.2	Langkah 2 : Pengesahan Elemen Utama Model Kelestarian Fesyen <i>GFas-S</i> untuk Industri dan Pengamal Fesyen dalam Bidang Pendidikan Fesyen Berdasarkan Kesepakatan Pakar Menggunakan Kaedah <i>Fuzzy Delphi (FDM)</i>	152
4.3.1.3	Langkah 3 : Pembangunan Item Bagi Setiap Elemen Utama Model Kelestarian Fesyen <i>GFas-S</i> untuk Industri dan Pengamal Fesyen dalam Bidang Pendidikan Fesyen Berdasarkan Data Daripada Temu bual Pakar, Tinjauan Literatur dan Instrumen Sedia Ada	152
4.3.1.4	Langkah 4 : Pengesahan Item Bagi Setiap Elemen Model Kelestarian Fesyen <i>GFas-S</i> untuk Industri dan Pengamal Fesyen dalam Bidang Pendidikan Fesyen Berdasarkan Kesepakatan Pakar Menggunakan Kaedah <i>Fuzzy Delphi (FDM)</i>	153

4.4	Dapatan Proses Pengesahan dan Kebolehpercayaan (Kajian Rintis)	204
4.5	Dapatan Proses Pengesahan dan Kebolehpercayaan (Kajian Sebenar)	206
4.5.1	Dapatan Analisis Demografi	206
4.5.2	Dapatan Objektif Kajian 5	207
4.5.3	Dapatan Objektif Kajian 6 - Analisis <i>PLS-SEM</i> -Model Pengukuran	220
4.5.3.1	4.5.2.1 Model Pengukuran Reflektif : <i>Internal Consistency Reliability</i>	221
4.5.3.2	4.5.2.2 Model Pengukuran : <i>Convergent Validity</i>	223
4.5.3.3	Model Pengukuran : <i>Discriminant Validity</i>	226
4.5.4	Dapatan Objektif Kajian 7 - Analisis <i>PLS-SEM</i> Model Struktur	230
4.5.4.1	Model Struktur: <i>Collinearity</i>	231
4.5.4.2	Model Struktur: Pekali Laluan Model Struktur T	232
4.5.4.3	Model Struktur: Pekali Penentuan R^2	237
4.5.4.4	Model Struktur: <i>Effect Size f^2</i>	238
4.5.4.5	Model Struktur: Predictive Relevance Q^2	239
4.5.5	Dapatan Objektif Kajian 8 - Model Kesan Pemboleh Ubah Penyederhana (<i>Moderating Effect</i>)	239
4.5.6	Dapatan Objektif Kajian 9 - Model Kesan Pemboleh Ubah Penyederhana (<i>Moderating Effect</i>)	240
4.5.7	Dapatan Objektif Kajian 10 - Model Kesan Pemboleh Ubah Penyederhana (<i>Moderating Effect</i>)	241

4.5.8	Dapatan Objektif Kajian 11 - Model Kesan Pemboleh Ubah Penyederhana (<i>Moderating Effect</i>)	242
4.6	Ringkasan Dapatan Dalam Bentuk Model	248
4.7	Model Akhir Kajian	249
4.8	Rumusan Bab	249
BAB 5	PERBINCANGAN, RUMUSAN, CADANGAN DAN KESIMPULAN	251
5.1	Pengenalan	251
5.2	Rumusan Dapatan Kajian	252
5.2.1	Rumusan Dapatan Temu Bual Pakar	252
5.2.2	Rumusan Dapatan Kajian Kuantitatif	253
5.3	Perbincangan Objektif Kajian	256
5.3.1	Objektif 1: Mendapatkan pandangan pihak industri dan tenaga pengajar fesyen terhadap kepentingan kelestarian dalam reka bentuk fesyen pakaian.	257
5.3.2	Objektif 2: Mendapat pandangan daripada pihak industri dan tenaga pengajar fesyen terhadap masalah kelestarian dalam industri fesyen secara umum	259
5.3.3	Objektif 3: Mendapat pandangan pihak industri dan tenaga pengajar fesyen terhadap manfaat dalam menggunakan amalan yang mampan dalam penghasilan reka bentuk fesyen yang lestari.	263
5.3.4	Objektif 4: Mengenal pasti konstruk dan item dalam Model Kelestarian Fesyen GFas-S berdasarkan kesepakatan pakar	265
5.3.5	Objektif 5: Mengenal pasti tahap penggunaan fesyen yang lestari, penglibatan fesyen, sikap proalam sekitar, kesedaran terhadap alam sekitar, tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dalam kalangan pelajar jurusan SRFT di Malaysia.	268

5.3.6	Objektif 6: Mengesahkan Model Kelestarian Fesyen GFas-S	273
5.3.7	Objektif 7: Mengenal pasti sama ada terdapat hubungan antara penglibatan fesyen, sikap proalam sekitar, kesedaran terhadap alam sekitar, tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.	276
5.3.8	Objektif 8 : Mengenal pasti sama ada faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal dan intrapersonal memberi kesan dalam meningkatkan hubungan antara penglibatan fesyen dengan penggunaan fesyen yang lestari.	279
5.3.9	Objektif 9 : Mengenal pasti sama ada faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal dan intrapersonal memberi kesan dalam meningkatkan hubungan antara sikap proalam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari	280
5.3.10	Objektif 10 : Mengenal pasti sama ada faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal dan intrapersonal memberi kesan dalam meningkatkan hubungan antara kesedaran terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.	281
5.3.11	Objektif 11 : Mengenal pasti sama ada faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal dan intrapersonal memberi kesan dalam meningkatkan hubungan antara tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.	282
5.4	Dapatan Utama Kajian	284
5.5	Implikasi Kajian	287
5.5.1	Implikasi Teori	287
5.5.2	Implikasi Metodologi	292
5.5.3	Implikasi Praktikal	293
5.6	Cadangan Kajian Lanjutan	295

5.7	Kesimpulan	298
-----	------------	-----

RUJUKAN	301
----------------	-----

LAMPIRAN	307
-----------------	-----

SENARAI JADUAL

No. Jadual	Muka Surat
3.1	Kriteria Pemilihan Panel Pakar Industri 81
3.2	Kriteria Pemilihan Pakar (Pensyarah Bidang Pendidikan Fesyen) 82
3.3	Bilangan Sampel Kajian (n=374) 90
3.4	Soal Selidik Kajian 95
3.5	Kriteria Pemilihan Panel Pakar Kesahan Kandungan Instrumen 104
3.6	Contoh Skala Pemboleh Ubah Linguistik 114
3.7	Rangkuman Aktiviti dalam Teknik <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM) 116
3.8	Jadual Penentuan Tahap Setiap Pemboleh ubah Kajian 118
3.9	Analisis Data berdasarkan Objektif Kajian 119
3.10	Perbezaan Antara PLS-SEM dan CB-SEM 124
3.11	Proses Menjalankan Kajian 127
4.1	Profil Peserta Kajian 131
4.2	Konstruk dan Item Kajian 144
4.3	Dapatan Kajian Bagi Konstruk Utama Model Kelestarian Fesyen GFas-S untuk Industri dan Pengamal Fesyen dalam Bidang Pendidikan Fesyen 156
4.4	Dapatan Akhir Bagi Konstruk Utama Model Gfas-S 158
4.5	Dapatan Kajian Bagi Konstruk Penglibatan Fesyen 160
4.6	Dapatan Akhir Bagi Item Penglibatan Fesyen Berdasarkan Kesepakatan Pakar Melalui Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM) 162
4.7	Dapatan Kajian Bagi Konstruk Sikap Proalam Sekitar 165

4.8	Dapatan Akhir Bagi Item Sikap Proalam Sekitar Berdasarkan Kesepakatan Pakar Melalui Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	167
4.9	Dapatan Kajian Bagi Konstruk Keagamaan Interpersonal	171
4.10	Dapatan Akhir Bagi Item Keagamaan Interpersonal Berdasarkan Kesepakatan Pakar Melalui Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	173
4.11	Dapatan Kajian Bagi Konstruk Keagamaan Intrapersonal	175
4.12	Dapatan Akhir Bagi Item Keagamaan Intrapersonal Berdasarkan Kesepakatan Pakar Melalui Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	177
4.13	Dapatan Kajian Bagi Konstruk Penggunaan Fesyen Yang Lestari	180
4.14	Dapatan Akhir Bagi Item Penggunaan Fesyen Yang Lestari Berdasarkan Kesepakatan Pakar Melalui Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	182
4.15	Dapatan Kajian Bagi Konstruk Kesedaran Pengguna Tentang Fesyen Lestari	185
4.16	Dapatan Akhir Bagi Item Kesedaran Pengguna tentang Fesyen Lestari Berdasarkan Kesepakatan Pakar Melalui Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	187
4.17	Dapatan Kajian Bagi Konstruk Tanggungjawab Serta Norma Peribadi Terhadap Alam Sekitar	190
4.18	Dapatan Akhir Bagi Item Tanggungjawab Serta Norma Peribadi Terhadap Alam Sekitar Berdasarkan Kesepakatan Pakar Melalui Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	192
4.19	Rumusan Akhir Bagi Keseluruhan Item Berdasarkan Kesepakatan Pakar Melalui Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	196
4.20	Jumlah Keseluruhan Item Selepas Melalui Kaedah <i>Fuzzy Delphi</i> (FDM)	204
4.21	Pekali <i>Cronbach's Alpha</i> Kajian Rintis (N=90)	205
4.22	Jumlah Keseluruhan Item Semasa Kajian Rintis dan Kajian Sebenar	205
4.23	Jadual Penentuan Tahap Setiap Pemboleh ubah Kajian	207

4.24	Tahap Penggunaan Fesyen Yang Lestari	208
4.25	Analisis Item Penggunaan Fesyen Yang Lestari	210
4.26	Tahap Sikap Proalam Sekitar	211
4.27	Analisis Item Sikap Proalam Sekitar	212
4.28	Tahap Tanggungjawab Serta Norma Peribadi Terhadap Alam Sekitar	213
4.29	Analisis Item Tanggungjawab Serta Norma Peribadi Terhadap Alam Sekitar	214
4.30	Tahap Penglibatan Dalam Fesyen	215
4.31	Analisis Item Penglibatan Dalam Fesyen	216
4.32	Tahap Kesedaran Terhadap Alam Sekitar	217
4.33	Analisis Item Kesedaran Terhadap Alam Sekitar	219
4.34	Analisis Tahap Setiap Pemboleh Ubah Kajian Secara Keseluruhan	220
4.35	Dapatan Ujian <i>Internal Consistency Reliability</i>	222
4.36	Dapatan Ujian <i>Convergent Reliability</i>	224
4.37	Dapatan Analisis <i>Cross Loading</i>	227
4.38	Dapatan Analisis <i>Kriteria Fornell-Larcker</i>	230
4.39	Dapatan Analisis HTMT	230
4.40	Nilai VIF untuk <i>Collinearity</i>	232
4.41	Dapatan Ujian Hipotesis Ha1, Ha2, Ha3, dan Ha4	234
4.42	Rumusan Dapatan Ujian Hipotesis Ha1, Ha2, Ha3, dan Ha4	235
4.43	Nilai R^2	237
4.44	Nilai f^2	238

4.45	Nilai <i>Predective Relevance</i> , Q^2	239
4.46	Dapatan Ujian Hipotesis Ha5a, Ha5b, Ha6a, Ha6b, Ha7a, Ha7b, Ha8a dan Ha8b	245
4.47	Dapatan Ujian Hipotesis Ha5a, Ha5b, Ha6a, Ha6b, Ha7a, Ha7b, Ha8a, dan Ha8b	246
5.1	Rumusan Dapatan Analisis Model Pengukuran	254
5.2	Rumusan Dapatan Analisis Model Struktur	255

SENARAI RAJAH

No. Rajah	Muka Surat
1.1 Kerangka Konseptual Kajian	17
2.1 Kitaran Hidup Pakaian. Sumber: Fletcher, 2008	39
2.2 <i>Theory of Planned Behavior-TPB</i> . Sumber: Ajzen (1991)	65
2.3 Model Peramal Tingkah Laku Bertanggungjawab Terhadap Alam Sekitar. Sumber: Hines et al. (1987)	66
2.4 <i>Norm Activation Theory</i> (NAT; Schwartz, 1977). Sumber : Meyer (2013)	68
2.5 <i>The Means-end chain Theory</i> (Olson & Reynolds, 2001). Sumber: Lundblad (2015)	68
2.6 Sistem Kelestarian Fesyen (Niinimäki, 2013)	69
2.7 Kitaran Hayat Produk. Sumber : Woolridge et al. (2006)	70
2.8 <i>Collaborative Fashion Consumption Model</i> (CFC) oleh Iran dan Schrader (2015). Sumber : Iran & Schrader (2017)	71
2.9 Kerangka Teoretikal Kajian.	72
3.1 Teknik Persampelan	89
3.2 <i>Triangular Fuzzy Number</i>	113
3.3 Proses menjalankan kajian	126
4.1 Model Pengukuran GFas-S Untuk Industri dan Pengamal Fesyen dalam Bidang Pendidikan Fesyen	226
4.2 Model Struktur GFas-S Untuk Industri dan Pengamal Fesyen dalam Bidang Pendidikan Fesyen	236
4.3 Dapatan Kajian Dalam Bentuk Model	248

4.4	Model Akhir Kajian	249
5.1	<i>Importance-Performance Matrix Analysis (IPMA)</i>	286
5.2	Ilustrasi bagi <i>mediated moderation</i>	297
5.3	Ilustrasi bagi <i>moderated mediation</i>	297
5.4	Ilustrasi bagi <i>moderated moderation</i>	298

SENARAI SINGKATAN

CFC	<i>Collaborative Fashion Consumption</i>
FDM	<i>Fuzzy Delphi Method</i>
FP	Fesyen dan Pakaian
ILK	Institut Latihan Kemahiran
IPMA	<i>Importance-Performance Matrix Analysis</i>
IPTA	Institusi Pengajian Tinggi Awam
JPK	Jabatan Pembangunan Kemahiran
KPM	Kementerian Pendidikan Malaysia
KPT	Kementerian Pengajian Tinggi
KSM	Kementerian Sumber Manusia
NAT	<i>Norm Activation Theory</i>
PBB	Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu
SDGs	<i>Sustainable Development Goals</i>
SEM	<i>Structural Equation Modelling</i>
SRF	Seni Reka Fesyen
SRFT	Seni Reka Fesyen dan Tekstil
SRT	Seni Reka Tekstil
STTF	Sains Tekstil dan Teknologi Fesyen
TBL	<i>Triple Bottom Line</i>
TPB	<i>Theory of Planned Behavior</i>

TRA   *Theory of Reason Action*

TT   Teknologi Tekstil

SENARAI LAMPIRAN

- A Biodata Penyelidik
- B Senarai Pembentangan
- C Senarai Penerbitan
- D Analisis Dokumen Mengikut Peringkat Pengajian
- E Soalan Temu Bual Pengamal Fesyen (Industri)
- F Soalan Temu Bual Pengamal Fesyen (Pensyarah Fesyen)
- G Transkrip Temu Bual Pakar
- H Instrumen Kajian (Kaedah *Fuzzy Delphi* – FDM 1)
- I Instrumen Kajian (Kaedah *Fuzzy Delphi* – FDM 2)
- J Soal Selidik Kajian Sebenar (Kajian Tinjauan)
- K Surat Lantikan Pakar Penilai Instrumen Kajian
- L Surat Kelulusan Menjalankan Kajian
- M Surat Pengesahan Pelajar Untuk Membuat Kajian di Luar Kawasan Universiti Pendidikan Sultan Idris (UPSI)
- N Pengesahan Terhadap Bahasa Instrumen Kajian
- O Pengesahan Temu Bual Pakar Kajian
- P Surat Lantikan Pakar Kajian (*Fuzzy Delphi*)
- Q Surat Permohonan Menjalankan Kajian di Fakulti Seni Lukis dan Seni Reka Universiti Teknologi Mara Shah Alam
- R Surat Permohonan Menjalankan Kajian di Fakulti Seni Lukis dan Seni Bina UiTM Seri Iskandar

- S Surat Permohonan Menjalankan Kajian di Politeknik Ibrahim Sultan
- T Surat Permohonan Menjalankan Kajian di Kolej Komuniti Manjung
- U Surat Permohonan Menjalankan Kajian di Kolej Komuniti Gerik
- V Surat Permohonan Menjalankan Kajian di Kolej Komuniti Bukit Mertajam
- W Surat Permohonan Menjalankan Kajian di Kolej Komuniti Batu Gajah
- X Surat Permohonan Menjalankan Kajian di Kolej Komuniti Baling

BAB 1

PENGENALAN

Dalam bab ini menerangkan tentang latar belakang kajian, pernyataan masalah, tujuan kajian, objektif kajian, soalan kajian, hipotesis kajian, kerangka konseptual kajian, kepentingan kajian, skop kajian, batasan kajian, diikuti dengan definisi operasional dan diakhiri dengan rumusan bab.

1.2 Pendahuluan

Pembangunan dan perkembangan ekonomi yang semakin pesat telah menyebabkan berlakunya pelbagai masalah berhubung dengan alam sekitar. Pembangunan lestari menjadi satu agenda penting dalam mencapai Pembangunan Mampan menjelang tahun

2030. 'Pembangunan lestari' juga merupakan satu konsep yang telah mendapat perhatian global sejak ia diperkenalkan melalui Laporan Bruntland yang bertajuk '*Our Common Future*' (Masa Depan Kita Bersama) pada tahun 1987 semasa Persidangan Bangsa-bangsa Bersatu mengenai Alam Sekitar dan Pembangunan. Sebagaimana negara-negara lain, Malaysia juga tidak terkecuali untuk bersama-sama menyokong dan terlibat dalam usaha ke arah mencapai pembangunan lestari (Nor Kalsum, 2016). Kelestarian bermaksud pembangunan yang tidak menjejaskan alam sekitar bagi tujuan memenuhi keperluan generasi akan datang (Shen, 2014). Manakala menurut Deschamps et al. (2017), amalan lestari dapat didefinisikan sebagai aktiviti untuk memenuhi keperluan manusia tetapi pada masa yang sama mengelakkan produk dan perkhidmatan yang mempunyai kesan negatif terhadap masyarakat atau alam sekitar.

Fesyen dianggap sebagai cermin masyarakat dan biasanya akan melibatkan perubahan yang berterusan (Dickenbrok & Martinez, 2018). Industri fesyen juga merupakan penyumbang yang besar kepada ekonomi sesebuah negara. Walaubagaimanapun, industri tekstil masih bergelut dengan isu berkaitan kesan terhadap alam sekitar dan kebimbangan masyarakat (Rogers et al., 2018). Industri tekstil dan fesyen terdiri daripada rangkaian yang panjang, oleh itu adalah sukar untuk mencapai kemampanan (Shim et al., 2018). Oleh itu, konsep "*Triple Bottom Line (TBL)*" yang menggabungkan tiga aspek utama iaitu sosial, alam sekitar dan ekonomi digunakan. TBL adalah kepentingan utama syarikat yang mampan yang mempunyai keupayaan mempromosikan nilai masyarakat yang lebih besar dalam membina sumber ekonomi, sosial dan alam sekitar sambil mencari keuntungan dengan cara yang mampan (Hiller Connell & Kozar, 2017). Disebabkan hal ini, telah wujud semakin

banyak jenama fesyen yang menerapkan konsep kelestarian dalam menghasilkan produk pakaian (Mcneill & Moore, 2015b; Dickenbrok & Martinez, 2018).

Fesyen yang lestari sukar didefinisikan kerana tiada standard yang jelas yang ditetapkan oleh pihak industri (Lundblad & Davies, 2016). Walaubagaimanapun (Kozlowski et al., 2018) mentakrifkan fesyen yang lestari sebagai reka bentuk pengeluaran, pengedaran dan penggunaan semula, kitar semula atau pelupusan produk fesyen yang menyokong sistem sekeliling, meminimumkan kesan negatif dan memaksimumkan kesan positif ke atas kedua-dua masyarakat serta alam semulajadi. Fesyen yang dihasilkan secara lestari mempunyai potensi untuk mengurangkan kesan ke atas alam sekitar akibat daripada peningkatan penggunaan serta penghasilan pada kadar yang semakin laju. Pakaian yang dihasilkan secara lestari juga menawarkan pilihan membeli yang beretika kepada pengguna yang dapat memenuhi keperluan fesyen (Mcneill & Moore, 2015).

Kelestarian merupakan penghubung utama untuk menyedarkan pengguna tentang isu alam sekitar yang semakin meruncing serta memberi kesedaran kepada pengguna bahawa produk pakaian dan tekstil mempunyai kitaran hidupnya yang tersendiri yang perlu diamalkan oleh setiap lapisan masyarakat (Shen, 2014). Oleh itu, dalam kajian ini penyelidik lebih menekankan tentang amalan yang dilakukan dalam kehidupan peribadi dan profesional pelajar-pelajar jurusan Seni Reka Fesyen dan Tekstil (SRFT) di Malaysia yang meliputi tiga peringkat pengajian iaitu, Ijazah Sarjana Muda, Diploma dan juga Sijil. Jurusan SRFT termasuklah dalam bidang Fesyen dan Pakaian (FP), Seni Reka Fesyen (SRF), Seni Reka Tekstil (SRT), Teknologi Tekstil (TT) dan Sains Tekstil dan Teknologi Fesyen (STTF) iaitu adakah mereka

mengamalkan sikap, tanggungjawab, kesedaran, norma peribadi dan tingkah laku yang lestari dalam penggunaan fesyen yang lestari.

1.3 Latar Belakang Kajian

Agenda 2030 mengenai Pembangunan Mampan (*Sustainable Development Goals: SDGs*) oleh Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) telah dirancang untuk kemajuan global, sosial dan alam sekitar. SDGs mempunyai 17 matlamat dalam bidang sosial, ekonomi dan persekitaran pembangunan mampan. Setiap matlamat mempunyai sasaran khusus untuk dicapai dalam tempoh 10 tahun akan datang pada 2030. Matlamat dan sasaran ini kelihatan besar tetapi jika dicapai, negara akan berada pada tahap pembangunan global yang lebih baik, kesihatan dan juga keadilan (Akenroye et al., 2018). Salah satunya adalah matlamat ke 12 iaitu tanggungjawab pengguna dan pengeluar dalam memastikan proses pengeluaran daripada kilang pembuatan tidak mendatangkan bahaya kepada pengguna, alam semula jadi, kemanusiaan dan menjana sampah yang sedikit sebanyak mungkin.

Industri pakaian dan tekstil menyumbang kira-kira \$2 trillion dalam pendapatan global tetapi malangnya kecenderungan industri untuk penggunaan sumber semulajadi dan penjanaan gas rumah hijau dan pencemaran telah menimbulkan ancaman yang luar biasa terhadap kelestarian alam sekitar (Hiller Connell & Kozar, 2017). Bukan sahaja pengeluaran, malah penggunaan dan pelupusan produk pakaian dan tekstil juga mempunyai beberapa kesan kepada alam sekitar dan sosial yang negatif (Kozlowski et al., 2018) iaitu bermula dari

pengeluaran bahan mentah sehinggalah proses pelupusan pakaian dan tekstil (Hiller Connell & Kozar, 2017). Walaupun syarikat tekstil semakin menimbulkan kebimbangan terhadap alam sekitar, perkongsian antara kerajaan, industri dan pengguna sangat penting untuk mewujudkan penyelesaian yang cekap kepada masalah alam sekitar (Chen & Burns, 2006). Pihak berkuasa yang berkaitan seharusnya menganjurkan lebih banyak program pendidikan untuk membina sikap positif pengguna terhadap pelupusan pakaian, dengan itu kadar pelupusan yang lestari akan dapat ditingkatkan (Wai Yee et al., 2016).

Konsep fesyen yang lestari ialah fesyen yang dicipta dengan mengambil kira semua peringkat kitaran pakaian dan menyedari perspektif reka bentuk dan sistem yang mengurangkan kesan negatif dan bertujuan untuk mewujudkan impak ekonomi, alam sekitar dan sosial yang positif. Fesyen yang lestari juga melibatkan amalan-amalan baik yang bertujuan memperkayakan dan memberi kesan positif terhadap masyarakat, budaya, organisma lain dan persekitaran untuk menghormati dan menggalakkan kepelbagaian (Kozlowski et al., 2018). Oleh itu, sebuah produk yang menggabungkan keselamatan alam sekitar atau boleh dikitar semula boleh dianggap sebagai produk yang baik. Dengan itu, pengeluar tekstil juga perlu mempertimbangkan serat pengeluaran, proses pembuatan produk dan apa yang akan berlaku pada tekstil semasa dan selepas kitaran hayat produk semasa merancang produk mereka (Chen & Burns, 2006).

Bagi membina tingkah laku pelupusan pakaian yang berkesan, kita harus terlebih dahulu memupuk sikap positif terhadap pelupusan pakaian. Pengguna mesti faham bahawa kaedah yang salah akan memberi kesan yang buruk kepada alam sekitar (Wai Yee et al., 2016). Selain daripada pelupusan, kitar semula juga

salah satu cara untuk mengurangkan sisa serta memanjangkan jangka hayat produk pakaian dengan cara menggunakannya semula tanpa perlu melalui proses penghasilan produk yang baharu. Rekaan semula pakaian yang dikitar semula akan dapat mengurangkan impak dan kesan negatif terhadap alam sekitar (Shim et al., 2018).

Institusi Pendidikan merupakan platform utama dalam menghadapi cabaran masa depan. Pendidikan untuk pembangunan lestari adalah penting dalam menyediakan murid bukan sahaja untuk kehidupan dan kerjaya tetapi menyumbang kepada pembangunan negara yang lestari. Pendidikan berkualiti harus di ubah ke arah pembangunan yang mampan seperti mengambil pendekatan melalui kualiti pengajaran dan pembelajaran TVET di Malaysia terutamanya program-program berkaitan fesyen pakaian dengan penerapan nilai-nilai kelestarian dalam proses pengajaran dan pembelajaran (Williams, 2019; Abner et al., 2019). Pendidikan untuk pembangunan lestari merupakan kunci untuk membangunkan kemahiran-kemahiran yang dapat membantu pelajar menyedari bahawa laluan ke arah kelestarian melibatkan aspek ekonomi, politik dan sosial (Garcia & Aguiar, 2017).

Kurikulum di peringkat sekolah menengah dalam mata pelajaran Sains Rumah Tangga hanya menekankan tentang pengetahuan dan kemahiran asas tentang fabrik, prinsip pemilihan pakaian, menghasilkan pakaian dan membuat pengiraan kos (DSKP SRT T4, 2015). Manakala di peringkat pengajian tinggi pula, kursus yang ditawarkan berkaitan bidang rekaan pakaian dan jahitan adalah Seni Reka Fesyen, Fesyen dan Pakaian Seni Reka Tekstil dan Teknologi Fesyen yang

mana kurikulumnya merangkumi asas pembuatan pakaian, pola pakaian, seni reka fesyen, pembuatan pakaian lelaki dan pembuatan pakaian wanita. Tinjauan awal telah mendapati pendidikan sedia ada tidak menekankan pembelajaran tentang kelestarian fesyen iaitu tentang pemilihan pakaian yang selamat, hala tuju pakaian setelah pakaian rosak atau setelah berakhirnya hayat sesuatu pakaian. Pendidikan seperti ini wajar diberi perhatian kerana masalah lambakan pakaian perlu dibendung di peringkat bawah lagi. Menurut Moon et al. (2015), majoriti pengguna yang kurang pengetahuan tentang fesyen yang lestari akan menjadi hamba kepada *trend* fesyen. Mereka tidak menyedari tentang akibat daripada pembuangan pakaian ke tapak pelupusan. Tindakan mereka itu akan menyebabkan pemanasan global dan memberi kesan yang negatif terhadap alam sekitar. Oleh itu Model Kelestarian Fesyen (*GFas-S*) yang akan dihasilkan daripada kajian ini akan dapat menjadi rujukan pihak industri serta pengamal fesyen dalam menghasilkan fesyen pakaian yang lestari di mana tidak mencemar dan membahayakan alam sekitar.

1.4 Pernyataan Masalah

Punca pencemaran terbesar di dunia adalah berpunca daripada industri fesyen (Moon et al., 2015; Saha et al., 2019; Lin, 2021). Industri fesyen memberi kesan yang besar kepada alam sekitar dengan penggunaan banyak tan air, menghasilkan gas karbon dioksida yang berlebihan dan mencemarkan alam sekitar dengan bahan kimia yang merbahaya (Chen & Burns, 2006; Dickenbrok & Martinez, 2018). Ini dapat dibuktikan dengan statistik yang dikeluarkan oleh Kementerian Pengurusan Sisa Pepejal Negara di mana Malaysia telah menghasilkan kira-kira 8.4 juta tan sisa

pepejal setiap tahun dan 4% daripada sisa pepejal tersebut terdiri daripada pakaian dan tekstil (Wai Yee et al., 2016).

Pencemaran alam sekitar juga berlaku melalui penggunaan tenaga yang berlebihan untuk menghasilkan pakaian, penggunaan sumber yang tidak boleh diperbaharui untuk penghasilan serat, penggunaan air dalam kuantiti yang banyak, penggunaan bahan kimia ke atas sumber yang boleh diperbaharui seperti kapas. Produk pakaian daripada gentian buatan seperti produk sintetik mengalami proses pengkomposan yang lama dan memberi impak negatif kepada keluasan tapak pelupusan sampah serta mencemarkan tanah (Žurga et al., 2015). Selain itu, penggunaan sumber asli yang berterusan seperti penggunaan bulu-bulu binatang, kapas, dan kulit yang berterusan juga boleh menyebabkan berlakunya kepupusan haiwan (Wai Yee et al., 2016) dan perkara ini boleh menyebabkan berlakunya kegagalan dalam mencapai *sustainable development goal* (Norum & Norton, 2017).

Bukan sahaja di peringkat pembuatan pakaian dan penggunaan pakaian memberi kesan kepada alam sekitar, malah di peringkat pelupusan pakaian turut menyumbang kepada berlakunya pencemaran dan memberi kesan kepada rumah hijau (Quinn & Sinclair, 2016). Tambahan lagi, peningkatan pembelian pakaian dalam kalangan pengguna juga telah menjurus kepada lambakan pakaian terpakai dan seterusnya mendorong kepada berlakunya masalah berhubung dengan pencemaran alam sekitar dan kepupusan haiwan. Menurut Žurga et al. (2015), peningkatan pembelian pakaian telah meningkat kepada 1/3 berbanding empat tahun yang lalu. Pengguna masa kini mempunyai kesedaran terhadap pencemaran alam sekitar yang berlaku dan mereka sedar bahawa mereka perlu mengamalkan

tingkah laku yang lestari dalam penggunaan pakaian (Shim et al., 2018). Pengguna juga membuat permintaan yang tinggi kepada industri supaya menghasilkan pakaian yang mesra alam. Namun, masalah yang berlaku adalah pengguna mahukan pakaian mesra alam tersebut dengan harga yang murah (Žurga et al., 2015).

Selain daripada itu, faktor keagamaan dalam diri seseorang individu dan juga komuniti disesuatu tempat juga memainkan peranan dalam kelestarian fesyen. Menurut A. Razzaq et al. (2018), keagamaan interpersonal atau keagamaan dalam komuniti menjadi penghalang kepada pengguna untuk terlibat dalam penggunaan fesyen lestari. Faktor keagamaan ini hanya diterjemahkan secara individu oleh pengguna. Menurut Johnson et al. (2001), keagamaan adalah sejauh mana seseorang individu itu komited terhadap agama dan ajarannya yang boleh diterjemahkan dalam sikap dan tingkah laku serta dapat menggambarkan komitmen. Maclean et al. (2004) menyatakan bahawa keagamaan menjadi faktor penting yang perlu dibincangkan kerana ianya memainkan peranan besar dalam membentuk identiti diri seseorang individu. Keagamaan juga mempengaruhi pengguna dalam membuat keputusan melalui pengaruh kognitif dan tingkah laku individu (Delener, 1994).

Oleh itu, bagaimana pihak industri mengambil perhatian terhadap permintaan pengguna untuk menghasilkan pakaian yang mesra alam dengan harga yang berpatutan. Pihak pengeluar perlu bertanggungjawab kepada masyarakat dan alam semulajadi. Adalah perlu untuk memastikan proses menghasilkan sesuatu pakaian yang melibatkan penggunaan bahan mentah, pemprosesan, dan pengeluaran pakaian tidak memberi impak negatif terhadap alam sekitar (Deschamps et al., 2017; Rogers et al., 2018). Kurikulum dalam mata pelajaran di

sekolah dan sistem pendidikan semasa tidak menunjukkan kesesuaian antara keperluan industri dan pengetahuan pendidikan yang seharusnya diterima oleh pelajar-pelajar (Palomo-Lovinski et al., 2019). Pendidikan di setiap institusi juga tidak menekankan bagaimana untuk memilih pakaian yang lestari, mereka bentuk semula atau mengitar semula pakaian terpakai. Walhal pembelajaran seperti ini sangat penting kerana berkait rapat dengan kehidupan harian pelajar. Institusi juga harus memainkan peranan penting dalam mengenal pasti kesan peningkatan perubahan teknologi serta corak penggunaan yang tidak berlanjutan dalam industri yang menyebabkan kerosakan kepada alam sekitar (Rao et al., 2020; Lin, 2021). Oleh itu, pendidikan memainkan peranan yang sangat penting dalam mengubah tingkah laku dan mempromosikan pemikiran kritikal ke arah masa depan yang lebih lestari (Garcia et al., 2017 ; Deschamps et al., 2017; Radclyffe-Thomas et al., 2018; Varley et al., 2018; Abner et al., 2019).

Justeru itu, kajian ini dijalankan untuk memberi kesedaran secara menyeluruh kepada generasi muda tentang kepentingan memulihara alam sekitar untuk kesejahteraan hidup bersama. Selain daripada itu, kajian ini akan mengkaji tentang faktor keagamaan dalam diri dan komuniti seseorang individu sama ada mempengaruhi atau tidak penggunaan fesyen lestari. Dengan ini, satu kerangka Model *GFas-S* berkaitan dengan kelestarian pakaian perlu dihasilkan untuk menjadi penggerak dalam membudayakan tingkah laku yang lestari supaya pengeluaran pakaian dapat dikawal serta lambakan pakaian terpakai dapat diatasi. Selain itu, model yang dihasilkan juga dapat diguna pakai oleh semua pemegang taruh dan juga pengamal fesyen. Hasil analisis dapatan ini juga diharapkan dapat membantu pihak tertentu dalam menghasilkan pakaian, menggunakan pakaian serta

memberi pendidikan agar dapat menerapkan beberapa aspek kelestarian pakaian yang boleh dilaksanakan kepada semua golongan masyarakat ke arah mencapai *sustainable development goals (SDGs)*.

1.5 Tujuan Kajian

Kajian ini dijalankan bertujuan untuk membina satu kerangka model berkaitan kelestarian fesyen yang dinamakan model *GFas-S*. Model ini diharapkan akan menjadi penggerak dalam membudayakan amalan kelestarian dalam bidang fesyen pakaian di mana model ini juga boleh digunakan oleh semua pemegang taruh dan juga pengamal fesyen dalam bidang pendidikan fesyen. Secara tidak langsung kajian ini juga akan dapat memberi kesedaran secara menyeluruh kepada generasi muda tentang kepentingan kelestarian alam sekitar untuk masa depan negara yang sihat.

1.6 Objektif Kajian

Objektif kajian ini dijalankan adalah untuk:

1. Mendapat pandangan pihak industri dan tenaga pengajar fesyen terhadap kepentingan kelestarian dalam reka bentuk fesyen pakaian.
2. Mendapat pandangan daripada pihak industri dan tenaga pengajar fesyen terhadap masalah kelestarian dalam industri fesyen secara umum.

3. Mendapat pandangan pihak industri dan tenaga pengajar fesyen terhadap manfaat dalam menggunakan amalan yang mampan dalam penghasilan reka bentuk fesyen yang lestari.
4. Mengenal pasti konstruk dan item dalam Model Kelestarian Fesyen *GFas-S* berdasarkan kesepakatan pakar.
5. Mengenal pasti tahap penggunaan fesyen yang lestari, penglibatan fesyen, sikap proalam sekitar, kesedaran terhadap alam sekitar, tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dalam kalangan pelajar jurusan SRFT di Malaysia.
6. Mengesahkan Model Kelestarian Fesyen *GFas-S*.
7. Mengenal pasti sama ada terdapat hubungan antara penglibatan fesyen, sikap proalam sekitar, kesedaran terhadap alam sekitar, tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.
8. Mengenal pasti sama ada faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal dan intrapersonal memberi kesan dalam meningkatkan hubungan antara penglibatan fesyen dengan penggunaan fesyen yang lestari.
9. Mengenal pasti sama ada faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal dan intrapersonal memberi kesan dalam meningkatkan hubungan antara sikap proalam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.
10. Mengenal pasti sama ada faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal dan intrapersonal memberi kesan dalam meningkatkan hubungan antara kesedaran terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.
11. Mengenal pasti sama ada faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal dan intrapersonal memberi kesan dalam meningkatkan hubungan antara tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

1.7 Soalan Kajian

1. Apakah pandangan pihak industri dan tenaga pengajar fesyen terhadap kepentingan kelestarian dalam reka bentuk fesyen pakaian?
2. Apakah pandangan pihak industri dan tenaga pengajar fesyen terhadap masalah kemampanan dalam industri fesyen secara umum?
3. Apakah pandangan pihak industri dan tenaga pengajar fesyen terhadap manfaat dalam menggunakan amalan yang mampan dalam penghasilan reka bentuk fesyen yang lestari?
4. Apakah konstruk dan item yang terdapat dalam Model Kelestarian Fesyen *Gfas-S* berdasarkan kesepakatan pakar?
5. Apakah tahap penglibatan fesyen dalam kalangan pelajar jurusan SRFT di Malaysia?
6. Apakah tahap sikap proalam sekitar dalam kalangan pelajar jurusan SRFT di Malaysia?
7. Apakah tahap kesedaran terhadap alam sekitar dalam kalangan pelajar jurusan SRFT di Malaysia?
8. Apakah tahap tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dalam kalangan pelajar jurusan SRFT di Malaysia?
9. Apakah tahap penggunaan fesyen yang lestari dalam kalangan pelajar jurusan SRFT di Malaysia?
10. Adakah konstruk-konstruk dalam Model Kelestarian Fesyen *Gfas-S* boleh dipercayai?
11. Adakah Model Kelestarian Fesyen *Gfas-S* mempunyai kesahan dan kbolehpercayaan yang tinggi?

12. Adakah terdapat hubungan yang signifikan antara penglibatan fesyen dengan penggunaan fesyen yang lestari?
13. Adakah terdapat hubungan yang signifikan antara sikap proalam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari?
14. Adakah terdapat hubungan yang signifikan antara kesedaran terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari?
15. Adakah terdapat hubungan yang signifikan antara tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari?
16. Adakah faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal meningkatkan hubungan antara penglibatan fesyen dengan penggunaan fesyen yang lestari?
17. Adakah faktor tingkah laku keagamaan secara intrapersonal meningkatkan hubungan antara penglibatan fesyen dengan penggunaan fesyen yang lestari?
18. Adakah faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal meningkatkan hubungan antara sikap proalam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari?
19. Adakah faktor tingkah laku keagamaan secara intrapersonal meningkatkan hubungan antara sikap proalam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari?
20. Adakah faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal meningkatkan hubungan antara kesedaran terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari?
21. Adakah faktor tingkah laku keagamaan secara intrapersonal meningkatkan hubungan antara kesedaran terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari?
22. Adakah faktor tingkah laku keagamaan secara interpersonal meningkatkan hubungan antara tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari?

23. Adakah faktor tingkah laku keagamaan secara intrapersonal meningkatkan hubungan antara tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari?

1.8 Hipotesis Kajian

Ha1. Terdapat hubungan yang signifikan antara penglibatan fesyen dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha2. Terdapat hubungan yang signifikan antara sikap proalam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha3. Terdapat hubungan yang signifikan antara kesedaran terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha4. Terdapat hubungan yang signifikan antara tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha5a. Tingkah laku keagamaan secara interpersonal meningkatkan hubungan antara penglibatan fesyen dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha5b. Tingkah laku keagamaan secara intrapersonal meningkatkan hubungan antara penglibatan fesyen dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha6a. Tingkah laku keagamaan secara interpersonal meningkatkan hubungan antara sikap proalam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha6b. Tingkah laku keagamaan secara intrapersonal meningkatkan hubungan antara sikap proalam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha7a. Tingkah laku keagamaan secara interpersonal meningkatkan hubungan antara kesedaran terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha7b. Tingkah laku keagamaan secara intrapersonal meningkatkan hubungan

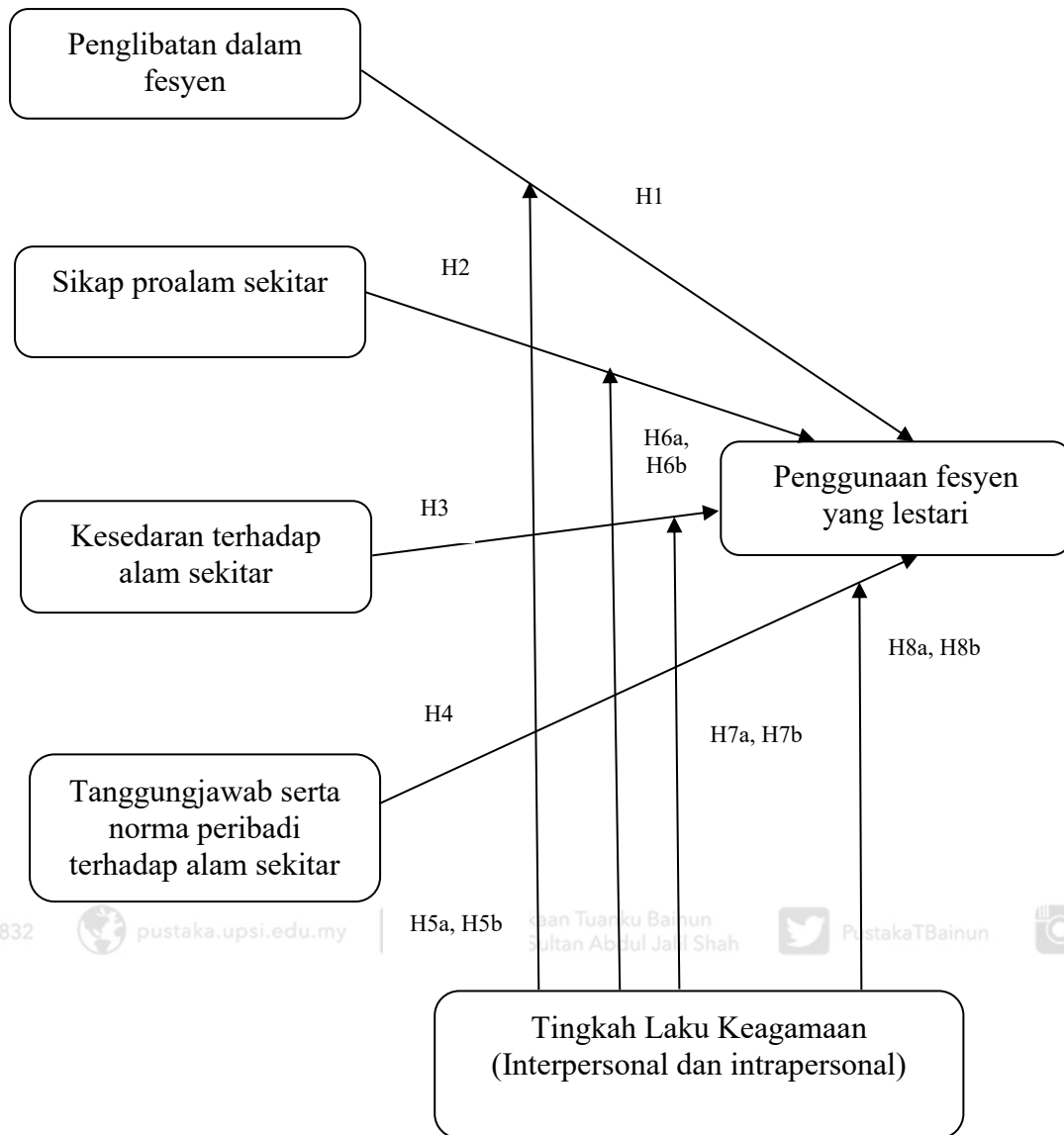
antara kesedaran terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha8a. Tingkah laku keagamaan secara interpersonal meningkatkan hubungan antara tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

Ha8b. Tingkah laku keagamaan secara intrapersonal meningkatkan hubungan antara tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar dengan penggunaan fesyen yang lestari.

1.9 Kerangka Konseptual Kajian

Pembinaan kerangka kajian ini dilakukan dengan menggabungkan konsep-konsep penting dalam teori dan model berkaitan kelestarian fesyen serta pembangunan mampan daripada kajian-kajian lepas. Oleh itu, satu kerangka konseptual kajian telah dibentuk seperti dalam Rajah 1.1 berikut:

Rajah 1.1. Kerangka Konseptual Kajian

Kerangka konseptual kajian ini mengandungi empat pemboleh ubah bebas iaitu penglibatan dalam fesyen, sikap proalam sekitar, kesedaran terhadap alam sekitar dan tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar. Penggunaan fesyen yang lestari adalah pemboleh ubah bersandar dalam kajian ini. Selain itu juga, faktor keagamaan dalam kajian ini merupakan pemboleh ubah penyederhana (*moderator*) di mana ianya dipecahkan kepada dua iaitu keagamaan interpersonal dan keagamaan intrapersonal.

1.10 Kepentingan Kajian

Model kelestarian fesyen ini akan dihasilkan sebagai satu rujukan dan panduan dan diaplikasikan kepada semua pengamal atau pemegang taruh dalam bidang fesyen dan pakaian. Komponen dalam model ini mengambil kira matlamat dalam Pembangunan Mampan (*Sustainable Development Goals: SDGs*) yang telah dirancang oleh PBB dan juga NT50 bertujuan untuk kesedaran rakyat terhadap kepentingan kehidupan lestari, pemeliharaan alam sekitar dan infrastruktur bertahap dunia.

1.10.1 Kepentingan Kepada KPM/KPT/IPG/ILK

Hasil daripada kajian ini akan dapat digunakan oleh penggubal kurikulum mata pelajaran Sains Rumah Tangga di peringkat sekolah menengah atau mata pelajaran Seni Rekaan Fesyen di peringkat pengajian tinggi dalam usaha penambahbaikan kurikulum sedia ada. Maklum balas daripada pakar dalam bidang industri fesyen dan pakaian ini akan dapat dijadikan sebagai panduan semasa kurikulum digubal. Selain itu, penerapan ilmu berkaitan kelestarian fesyen dan alam sekitar juga sepatutnya diterapkan bermula di sekolah rendah sehingga institusi pengajian tinggi. Dengan cara ini kelestarian fesyen akan dapat dicapai. Tenaga pengajar dalam bidang fesyen akan dapat menggunakan kerangka Model Kelestarian Fesyen *GFas-S* yang dihasilkan dalam penerapan ilmu kepada pelajar agar mereka dapat mengekalkan kelestarian alam sekitar ke arah pembangunan negara yang mampan.

1.10.2 Kepentingan Kepada Industri

Dapatan kajian ini diharapkan dapat dijadikan panduan kepada industri dalam menghasilkan fesyen dan pakaian untuk keperluan pengguna yang mementingkan kelestarian ke arah pembangunan negara yang mampan. Kesedaran kepada pihak industri tentang kesan daripada penghasilan produk pakaian dan fesyen yang tidak lestari yang mana akan membahayakan kesihatan rakyat. Pihak industri juga akan lebih peka dalam mereka bentuk pakaian lestari yang dapat menarik minat dan keinginan pengguna untuk membeli. Sumber-sumber bahan mentah yang digunakan oleh industri juga sangat penting dalam mengekalkan alam sekitar yang mampan.

1.10.3 Kepentingan Kepada Sektor Ekonomi Negara dan Masyarakat

Dapatan kajian ini juga diharapkan akan dapat memberi kesedaran dan membentuk tabiat yang positif dalam kalangan generasi muda untuk mengekalkan alam sekitar. Pengguna atau masyarakat akan lebih bijak semasa memilih atau membeli produk pakaian dan akan mementingkan produk yang lebih lestari atau mampan. Pengguna akan sedar kesan daripada penggunaan produk pakaian yang tidak mampan. Ini sedikit sebanyak akan dapat mengurangkan masalah pencemaran terhadap alam semulajadi.

1.11 Skop Kajian

Pelbagai kajian telah dijalankan berkaitan kelestarian fesyen di dalam dan juga luar negara. Walau bagaimanapun, dalam kajian ini terminologi kelestarian fesyen adalah lebih tertumpu kepada fesyen pakaian. Kajian ini juga memberi penumpuan kepada sikap, kesedaran, tanggungjawab, norma peribadi serta tingkah laku pelajar dalam bidang fesyen dan tekstil terhadap penglibatan mereka dalam fesyen, sikap, kesedaran serta norma peribadi mereka terhadap alam sekitar serta faktor keagamaan interpersonal dan intrapersonal dalam menggunakan fesyen yang lestari. Kajian ini juga lebih memfokuskan bagaimana pelajar-pelajar bidang fesyen menentukan kelestarian dan bagaimana mereka mengambil tindakan untuk mewujudkan tingkah laku yang lestari dalam menggunakan fesyen dalam kehidupan seharian mereka serta bagaimana faktor keagamaan mempengaruhi penggunaan fesyen lestari.

1.12 Batasan Kajian

Kajian ini hanya terhad kepada pakar dalam industri pakaian pelbagai bidang di Malaysia. Tenaga pengajar pula adalah sama ada daripada ILK Awam dan Pusat Pentauliahan di bawah penyeliaan Kementerian Pengajian Tinggi (KPT), Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM), Jabatan Pembangunan Kemahiran (JPK) dan Kementerian Sumber Manusia (KSM). Tenaga pengajar yang dipilih hanya terdiri daripada mereka yang mempunyai latar belakang pendidikan dan latihan dalam Reka Bentuk Fesyen dan Pakaian serta mengajar dalam bidang fesyen sahaja. Responden dalam kajian tinjauan pula hanya terdiri daripada pelajar yang mengambil jurusan seni

rekaan fesyen dan tekstil di bawah program Ijazah Sarjana Muda, Diploma dan Sijil di Institusi di bawah Kementerian Pendidikan Malaysia dan Kementerian Pengajian Tinggi.

Kajian ini hanya terhad kepada konsep kelestarian fesyen, manakala produk atau perkhidmatan lain tidak dimasukkan dalam kajian ini. Kajian ini juga melibatkan pakar-pakar dalam industri pakaian di Malaysia dan tenaga pengajar khusus dalam bidang rekaan fesyen. Responden kajian pula hanya melibatkan pelajar-pelajar yang mengambil jurusan seni rekaan fesyen. Oleh yang demikian, dapatan kajian yang berkaitan dengan pendapat, pandangan dan buah fikiran daripada industri perlu diinterpretasikan dengan teliti supaya dapat digeneralisasikan kepada semua majikan dalam industri fesyen pakaian. Selain daripada itu, kajian ini juga lebih terhad kepada bidang Pendidikan fesyen. Oleh itu, dapatan kajian ini hanya untuk memberi gambaran tentang tahap pemahaman serta amalan kelestarian pelajar-pelajar SRFT dalam kehidupan peribadi dan professional mereka.

1.13 Definisi Operasional

1.13.1 Model GFas-S

Model *GFas-S* merupakan model yang dihasilkan daripada kajian ini. Model ini dibina daripada gabungan beberapa perkataan Bahasa Inggeris iaitu *G* daripada perkataan *Green* yang membawa maksud hijau. Hijau sering dikaitkan dengan kelestarian alam sekitar, di mana kajian yang akan dijalankan ini juga adalah berkisar tentang kelestarian

alam sekitar. Perkataan seterusnya adalah *Fas* yang diambil daripada perkataan Bahasa Inggeris iaitu *Fashion* atau fesyen dalam Bahasa Melayu. Fesyen dalam kajian ini adalah tertumpu kepada fesyen pakaian. Huruf yang terakhir ialah *S* iaitu daripada perkataan *sustainable* dalam Bahasa Inggeris yang membawa maksud mampan. Oleh itu Model *GFas-S* yang akan dihasilkan merupakan model yang berkaitan dengan kelestarian dalam fesyen pakaian. Model ini menerangkan tentang sikap, kesedaran, tanggungjawab, norma peribadi dan tingkahlaku pelajar yang mengambil jurusan SRFT dalam penggunaan fesyen yang lestari dalam kehidupan peribadi dan profesional mereka.

1.13.2 Kelestarian

Kelestarian bermaksud pembangunan yang tidak menjejaskan alam sekitar bagi tujuan memenuhi keperluan generasi akan datang (Shen, 2014). Manakala definisi yang diberikan oleh Dewan Bahasa dan Pustaka (2007) kelestarian bermaksud kekal dan terpelihara sampai bila-bila. Menurut Deschamps et al. (2017), amalan lestari dapat didefinisikan sebagai aktiviti untuk memenuhi keperluan manusia tetapi pada masa yang sama mengelakkan produk dan perkhidmatan yang mempunyai kesan negatif terhadap masyarakat atau alam sekitar. Oleh itu, dalam kajian ini, kelestarian fesyen bermaksud sebarang bentuk pembangunan dan penghasilan produk fesyen misalnya ia tidak akan memberi kesan yang negatif terhadap alam sekitar dan membolehkan alam sekitar kita kekal untuk generasi yang akan datang.

1.13.3 Kesedaran terhadap alam sekitar

Kesedaran terhadap isu alam sekitar bermaksud pengguna mempunyai kesedaran terhadap masalah alam sekitar yang berlaku seperti pemanasan global, perubahan iklim, penipisan lapisan ozon dan sebagainya. Di samping itu, pengguna juga faham tentang sebab dan akibat daripada tindakan mereka sekiranya tidak bertanggungjawab terhadap alam sekitar (Cloud, 2010). Sekiranya tahap kesedaran dan pengetahuan pengguna mengenai fesyen yang lestari adalah tinggi, ia mungkin akan dapat menghapuskan kekeliruan mengenai kemampanan. Dalam kajian ini, kesedaran terhadap alam sekitar meliputi aspek kesedaran pengguna semasa membuat pembelian produk pakaian seperti memastikan bahan yang digunakan dalam penghasilan sesuatu produk pakaian serta proses pembuatan dalam penghasilan produk pakaian adalah tidak merosakkan atau memberi kesan yang negatif kepada alam sekitar.

1.13.4 Fesyen Lestari

Pelbagai istilah yang digunakan dalam kajian sebelum ini mengenai fesyen lestari. Antaranya ialah fesyen eko, *green fashion*, *slow fashion* dan fesyen beretika. Fesyen lestari ialah pakaian yang direka dan dihasilkan untuk meningkatkan manfaat untuk orang dan masyarakat sambil mengurangkan kesan negatif terhadap alam sekitar. Fesyen lestari juga merujuk kepada pakaian, yang direka, dihasilkan, digunakan semula dan dilupuskan dengan cara yang sejajar dengan konsep pembangunan mampan (Iran & Schrader, 2017).

Menurut Mcneill dan Moore (2015) fesyen yang dihasilkan secara lestari mempunyai fungsi untuk mengurangkan kesan ke atas alam sekitar. Manakala menurut Kozlowski et al. (2018), fesyen yang lestari ditakrifkan sebagai reka bentuk pengeluaran, pengedaran dan penggunaan semula, kitar semula atau pelupusan fesyen yang menyokong sistem sekeliling, meminimumkan kesan positif ke atas kedua-dua masyarakat dan persekitaran semulajadi. Niinimaki (2010) menjelaskan bahawa fesyen eko dikaitkan dengan bahan organik, oleh itu fesyen eko adalah mesra alam dan sering digunakan secara bergantian. Syarikat-syarikat telah berusaha untuk mengurangkan kesan pakaian terhadap persekitaran semula jadi. Penekanan diberikan ke atas proses pengeluaran mereka secara aktif dengan mengurangkan penggunaan bahan kimia dan pelepasan gas karbon dioksida. Selain daripada itu, proses pengeluaran yang dijalankan juga mengambil kira kaedah pembuangan sisa dengan betul untuk memastikan air tidak tercemar serta sumber tenaga yang digunakan dapat diperbaharui atau terbiodegradasi.

Menurut Fletcher (2008) pula menyatakan syarikat yang menghasilkan *slow fashion* telah mengubah seluruh infrastruktur mereka untuk mempunyai fokus yang lebih baik, menggunakan bahan tempatan serta teknik tradisional. Beliau juga menjelaskan bahawa *slow fashion* merangkumi kedua-dua aspek fesyen eko dan fesyen beretika, namun tumpuan diluaskan untuk melihat lebih jauh proses pengeluaran dan rantaian bekalan secara keseluruhan.

Menurut Geiger dan Keller (2018), terdapat sepuluh kriteria ditakrifkan terhadap fesyen beretika dalam *Ethical Fashion Forum* (EFF, 2016). Takrifan yang pertama ialah melawan *fast fashion* dimana *fast fashion* akan memberikan kesan merosakkan alam sekitar; kedua fesyen beretika dapat mempromosikan gaji yang saksama, keadaan kerja dan hak pekerja dalam penghasilan fesyen beretika tersebut;

yang ketiga dapat memastikan mata pencarian yang mampan; yang keempat mengelakkan penggunaan bahan yang merbahaya seperti racun makhluk perosak; yang kelima menggunakan bahan yang mesra alam; yang keenam mengurangkan penggunaan air; yang ketujuh menggunakan bahan kitar semula dan menggabungkan kecekapan tenaga; yang kelapan menyokong standard lestari untuk fesyen; yang kesembilan meningkatkan kesedaran mengenai tingkah laku beretika dan yang kesepuluh mempromosikan hak haiwan. Menurut Joergens (2006), fesyen beretika melampaui apa yang dilakukan oleh syarikat fesyen eko kerana mereka tidak hanya melihat kesan yang dimiliki industri fesyen terhadap persekitaran semula jadi, tetapi juga mempertimbangkan implikasi sosial, seperti keadaan kerja dan kesejahteraan kedua-dua pekerja dan pengguna dari segi kesihatan mereka.

Dalam kajian ini fesyen lestari merujuk kepada fesyen pakaian yang direka atau dihasilkan dengan penggunaan bahan yang tidak mencemarkan alam sekitar serta boleh dikitar semula atau dapat dilupuskan dengan cara yang lestari.

1.13.5 Sikap Proalam Sekitar

Menurut Kollmuss dan Agyemann, (2002) sikap proalam sekitar bermaksud sikap dan persepsi individu yang sentiasa berusaha secara tidak henti-henti dalam mengurangkan pengaruh negatif dari kegiatan seseorang ke dunia yang lebih mementingkan alam semulajadi. Contohnya adalah seperti menggunakan bahan-bahan yang boleh dikitar semula, mengurangkan penggunaan sumber serta menghadkan pengeluaran yang membazir. Menurut Rice (2006) terdapat tiga jenis sikap proalam sekitar iaitu domain

awam, domain peribadi dan tingkah laku aktivis. Dalam kajian ini, sikap proalam sekitar merujuk kepada domain peribadi iaitu merujuk kepada tingkah laku secara sukarela dan juga secara sengaja.

1.13.6 Tanggungjawab Serta Norma Peribadi Terhadap Alam Sekitar

Pengguna yang mempunyai tanggungjawab serta norma peribadi yang positif terhadap alam sekitar akan dapat menilai kesan-kesan positif atau negatif kepada alam sekitar dengan pembelian produk. Seseorang individu yang mengambil berat mengenai jumlah sampah yang dihasilkan akan mempertimbangkan pelupusan terhadap pembungkusan sesuatu produk semasa membuat pembelian sesuatu produk. Sekiranya kesan terhadap alam sekitar menjadi keutamaan kepada pengguna, hasilnya mungkin adalah pembelian produk yang bertanggungjawab terhadap alam sekitar. Menurut Han dan Cheng, (2020), tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar bermaksud Tindakan yang ditunjukkan oleh seseorang individu dalam kehidupan seharian mereka terhadap alam sekitar. Dalam kajian ini tanggungjawab serta norma peribadi terhadap alam sekitar bermaksud, tindakan atau tingkah laku seseorang individu yang menunjukkan rasa tanggungjawab mereka dalam menjaga alam sekitar dalam penggunaan fesyen pakaian.

1.13.7 Faktor Keagamaan

Musgrave dan McFarlane (2004) mendefinisikan keagamaan sebagai cara seseorang itu menyatakan kepercayaan mereka serta bagaimana mereka mengamalkan agama mereka. Manakala menurut Johnson et al. (2001), keagamaan didefinisikan sebagai sejauh mana seseorang individu itu memberi komitmen terhadap agama mereka dan ajaran agama mereka, contohnya seperti sikap dan tingkah laku yang menggambarkan komitmen mereka. Dalam kajian ini faktor keagamaan yang terlibat dipecahkan kepada dua iaitu keagamaan interpersonal yang bermaksud seseorang itu melibatkan agama mereka untuk menjadi sebahagian daripada masyarakat manakala yang kedua ialah keagamaan intrapersonal yang bermaksud keagamaan dalam diri seseorang individu itu sendiri.

1.13.8 Pengamal Fesyen

Pengamal membawa maksud seseorang yang terlibat dalam sesuatu bidang, disiplin atau kerjaya yang berkaitan bidang tertentu. Menurut (Finn, 2014), pengamal fesyen merupakan individu-individu yang terlibat dalam bidang fesyen serta mereka yang mempunyai pengetahuan yang luas dalam bidang ini. Manakala menurut Haseman dan Mafe (2009), pengamal fesyen merupakan pereka fesyen yang melakukan aktiviti penyelidikan di peringkat university di mana mereka ini berfikir, membaca dan menulis disamping melihat, mendengar dan membuat perkara-perkaran yang berkaitan bidang fesyen. Dalam kajian ini pengamal fesyen bermaksud semua individu yang terlibat

dalam bidang fesyen seperti pereka-pereka fesyen, penyelidik dalam bidang fesyen atau pensyarah-pensyarah dalam bidang fesyen atau bidang pendidikan fesyen.

1.14 Rumusan Bab

Kesimpulannya, bab ini membincangkan tentang latar belakang kajian, pernyataan masalah, tujuan kajian, objektif kajian, kepentingan kajian, skop kajian, limitasi kajian serta definisi operasional. Kelestarian dalam fesyen merupakan inisiatif baharu bagi mengatasi masalah pencemaran alam sekitar yang berpunca daripada fesyen. Justeru itu, kajian ini wajar dijalankan bagi menghasilkan satu model kelestarian fesyen yang boleh diguna pakai oleh semua pemegang taruh dan pengamal fesyen.